

Araştırma Makalesi

Manisa'da yarı-kentsel bir bölgede 0-24 ay çocuklarda anne sütü alma durumu ve beslenme alışkanlıkları

Berna Bilgin Şahin ^a, Beyhan Cengiz Özyurt ^b

^a Araş. Gör. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa, TÜRKİYE

^b Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa, TÜRKİYE

Geliş tarihi: 28. 01. 2017, Kabul tarihi: 25. 08. 2017

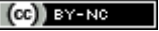
Özet

Amaç: Araştırmada 0-24 ay bebeklerin anne sütü ile beslenme alışkanlıklarını değerlendirmek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Araştırma tanımlayıcı tiptedir; yarı-kentsel bölgedeki bir Aile Sağlığı Merkezi'ne kayıtlı, 0-24 aylık bebeği olan 140 anne ile yapılmıştır. **Bulgular:** Annelerin %96.4'ü en az bir kez anne sütü vermiştir. Doğumdan sonra ilk besin olarak anne sütü verilme oranı %87.9'dur ve bebeklerin %56.4'ü ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenmiştir. Ortalama emzirme süresi 8.5±6.2 aydır. Altı aydan sonra ek gıdaya başlama oranı %55,6 ve verilen ek gıda %72.3 ile süt-süt ürünleridir. Bebeklerin ilk altı ay sadece anne sütü alması ile annenin ve babanın eğitim durumu, babanın işi, ortanca emzirme süresi, annenin yaşı, bebeğin ilk 6 ay alt solunum yolu enfeksiyonu geçirmesi ve çocuklar arasındaki yaş farkı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. **Sonuç:** Anne ve babanın ortaokul ve üzerinde eğitim alması, babanın işinin üst sosyal sınıfta olması, annenin yaşının 30 ve üzerinde olması ve annenin çocukları arasında 2 yıldan fazla yaş farkı olması anne sütü alımını ve emzirme süresini olumlu etkileyen faktörlerdir.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, emzirme, 0-24 ay çocuk

Sorumlu Yazar: Berna Bilgin Şahin, Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Dekanlık Binası, Manisa. E-mail: drbernabilgin@gmail.com 0 506 955 48 02

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

Breastfeeding and nutrition habits of 0-24 month infants in a semi-urban region of Manisa

Abstract

Objective: The aim of this study is to evaluate the breastfeeding habits of 0-24 month infants. **Method:** This study is descriptive and aims to reach the whole reference population without using any sampling methods. The study was conducted on 140 mothers with 0-24 month-old babies, all registered in a Family Health Center in a semi-urban region of Manisa. **Results:** It was found that 96.4% of the mothers breastfed at least once. The first nutrition given after birth was breast-milk in 87.9% of the cases, and 56.4% of infants were fed with only breast-milk for the first six months. The average breastfeeding duration was 8.5 ± 6.2 months. 55.6% of infants were introduced to supplementary food after six months, where 72.3% of the supplementary food provided was milk or milk products. The likelihood of the infants only breastfeeding in the first six months had a statistically significant relationship with the parents' education levels and the father's employment status. The median duration of breastfeeding had a statistically significant relationship with the mother's age, the age difference with a previous child, and with whether or not the infant experienced a lower respiratory tract infection in the first 6 months of life. **Conclusions:** The parents having at least a secondary school education, the father being employed in the upper social classes, the mother's age being at or more than 30, and a greater than 2 year difference between children were all found to be positive factors for both the presence and duration of breastfeeding.

Key words: Breast milk, Breastfeeding, 0-24 month infants

Giriş

Bebek beslenmesi ile ilgili tüm uygulamalar günümüze kadar incelendiğinde şüphesiz en önemli besin anne sütüdür.¹ Anne sütü ile beslenmenin; bebek mortalite ve morbidite oranlarını azaltması, bebeklerin uygun beslenme, büyüme ve gelişmelerini sağlaması, diğer tüm beslenme şekillerinden üstünlükleri, aileye ve ülkeye getirdiği ekonomik yararlar bilinmektedir.²⁻⁴ Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) her bebeğin ilk altı ay boyunca tek başına anne sütü almasını, altıncı ayda uygun şekilde tamamlayıcı beslenmeye geçilmesini ve anne sütüne iki yaşına kadar devam edilmesini önermektedir.⁵

Anne sütü, bebeğin gereksinim duyduğu besin öğelerini uygun miktar ve kalitede içermesi; ayrıca enfeksiyonlara karşı koruyucu özellikleri ile tek fizyolojik bebek besinidir.⁶ UNICEF'e (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) göre, bebek ve çocuk ölümlerini azaltmanın en önemli yollarından biri bebeklerin yeterli sürede ve uygun biçimde emzirilmesidir.⁷ Bu konu ile ilgili yapılan bir çalışmada ilk 5 ay bebeklerin %90.0'nun sadece anne sütü alması ve %99.0'unun 12. aya kadar emzirmeye devam edilmesi durumunda dünyada 5 yaş altı çocuk ölümlerinin %13.0 azalacağı tahmin edilmektedir.⁸

Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre ilk 6 ay sadece anne sütüyle beslenen bebeklerin oranı %30.1 iken, anne sütü ve su verilen bebeklerin oranı %22.6'dır. Sadece anne sütü ile ortanca

beslenme süresi 1.2 ay; ortanca emzirme süresi 16.7 ay'dır.⁹ TNSA 2008 verileriyle karşılaştırıldığında ilk 6 ay sadece anne sütüyle beslenenlerin oranının %40.4'ten %30.1'e, ortanca emzirme süresinin 16.7 aydan 16.0 aya düştüğü, ilk 6 ay anne sütü ve su verilenlerin oranının ise %17.8'den %22.6'ya çıktığı görülmektedir.¹⁰ Özet olarak, Türkiye'de sadece anne sütü ile besleme alışkanlığı istenilen seviyede değildir.¹⁰ 2005 yılı Manisa Nüfus Sağlık Araştırması (MNSA) kapsamında bebeklerin %96.9'unun ve 1999 yılı MNSA'da %95.2'inin emzirildiği saptanmıştır.¹¹ 2013 yılı TNSA'da⁹ bu oran %96.3 olarak saptanmış olup, veriler emzirmenin Türk toplumunda yaygın bir davranış olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma; Manisa Şehzadeler Eğitim Araştırma Toplum Sağlığı Merkezi Bölgesi'ne bağlı Kuşlubahçe Aile Sağlığı Merkezi'ne (ASM) kayıtlı 0-24 ay bebeklerde anne sütü alma durumu ile beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı tipte olan araştırma Manisa'da yarı-kentsel (kentsel özellikler içeren mahalle ve gecekondu tipi yerleşimin olduğu mahalleleri birlikte içermesi nedeniyle) bir yerleşke olan tek Aile Hekimliği Birimi bulunan Kuşlubahçe ASM'ye tek kayıtlı, 0-24 aylık bebeği olan annelerde Mart-Nisan 2016'da yürütülmüştür. Celal Bayar Üniversitesi Yerel Etik Kurulundan (09.03.2016 tarih ve 195 sayılı) onay alınmıştır. Araştırmanın evreni 170 kişiden oluşmuştur. Çalışmada örnek büyüklüğü ve örneklem yöntemi kullanılmadan evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışmaya alınacak annelerin adresleri Kuşlubahçe ASM'den alınmıştır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından literatür derlenerek oluşturulan anket formu aracılığıyla yüzyüze görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anket formu o anda evde bulunan 0-24 aylık bebeği olan sözel onamları alınıp araştırmaya katılmayı kabul eden annelere uygulanmıştır. Annelerin evde bulunmaması durumunda adresler not alınmış ve iki kez daha ziyaret edilmiştir. Evrendeki tüm kişilere ulaşmak

hedeflenmiştir, ancak 140 anneye ulaşılmıştır. Katılım oranı %82.3'tür. Veri toplama sürecinde 5 anne çalışmaya katılmayı reddetmiş, 16 anne toplamda üç kez gidildiği halde evde bulunamamış, 9 anneye ise verilen adreslerde ulaşılammıştır. Çalışmaya katılanlar arasında çoğul gebeliği olan anne bulunmamaktadır.

Anket formu 72 sorudan oluşmaktadır. Ankette sosyodemografik özellikler, annenin doğum ve gebelik öyküsü, bebeğin cinsiyeti, doğum boyu, doğum kilosu, doğum şekli, annenin doğum öncesi bakım alıp almadığı, doğum öncesi ve sonrası anne sütü hakkında bilgi alıp almadığı, ne sıklıkta emzirdiği, sigara kullanma durumu, anne sütü, emzirme ve beslenme ilgili düşünceleri, ek gıdaya kaçınıcı ayda ne sebeple başladığı, ek gıda olarak ne verdiği, bebeğin anne sütü alıp almadığı ilk besin olarak ne aldığı, doğumdan ne kadar süre sonra emzirmeye başladığı, kolostrum alıp almadığı, bir yaşından önce hiç inek sütü alıp almadığı, ilk kaç aylık iken su verildiği, ilk altı ay ishal, alt solunum yolu enfeksiyonu geçirip geçirmediği gibi sorular sorulmuştur.

Bebeklerin ilk 6 ay sadece anne sütü alıp almaması ve ortanca emzirme süresi bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. İlk 6 ay anne sütü alımıyla ilgili bağımsız değişkenler; anne yaşı, anne eğitimi, annenin çalışma durumu, baba eğitimi, baba işi, sağlık güvencesi, gelir algısı, aile tipi, göç durumu, göç edilen bölge, annenin kronik hastalık varlığı, ilk evlenme yaşı, ilk gebelik yaşı, doğum şekli, bebeğin cinsiyeti, doğum öncesi anne sütü hakkında bilgi alma, doğum sonrası anne sütü hakkında bilgi almama. Sosyal sınıf tanımlaması için, eşin işi Korkut Boratav'ın kentsel sosyal sınıf şemasına¹² göre belirlenmiş ve analizlerde alt ve üst sosyal sınıf olmak üzere iki kategoriye indirgenmiştir. Eğitim durumu tanımlayıcı analizde eğitim almamış, ilkökul/ortaokul ve lise/yüksekökol/üniversite olarak 3 kategoriye ayrılmıştır. Eğitim almamış grup okur-yazar olmayan ve okur-yazar olup ilkökulu bitiremeyen örgün eğitim almamış kişilerden oluşmaktadır. İlk 6 ay sadece anne sütü alma 6 ay ve daha büyük bebeklerde değerlendirilmiştir (n=101).

Veriler, SPSS 15.0 programı kullanılarak, tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde dağılımı, ortalama, standart sapma), tek değişkenli sürekli verilerde Student's t testi, Mann Whitney-U ($n < 30$), Kruskal Wallis ($n < 30$), kategorik verilerde Ki kare testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Tüm analizler için $p < 0.05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 28.2 ± 4.9 yıldır. Annelerin %47.1'i lise ve üstü bir okul mezunudur ve %12.8'i örgün eğitim almamıştır. %81.5'i ev hanımıdır; %99.3'ü evlidir.

Babaların yaş ortalaması 31.6 ± 5.3 yıl olup, %55.0'i lise ve üstü bir okul mezunudur; %5.7'si örgün eğitim almamıştır. Babaların %37.1'i sanayi işçisidir, %18.6 niteliksiz işlerde çalışmaktadır. Ailelerin %70.7'si gelirini giderine eşit, %24.3'ü gelirini giderinden az olarak değerlendirmiştir, %85.7'si çekirdek ailedir ve %40.7'si Manisa'ya göç ile gelmiştir. En fazla göç doğu bölgesinden olmuştur (%49.1). Annelerin %8.6'sının devamlı ilaç kullanmayı gerektirecek kronik hastalığı vardır ve %9.3'ü sigara kullanmaktadır (Tablo 1).

Annelerin ortalama evlenme yaşı 22.0 ± 3.5 olup, ilk ve son gebelik yaşı ortalamaları sırasıyla 23.2 ± 3.7 ve 27.0 ± 4.9 'dur, %8.6'sı en az bir kez kendiliğinden düşük yapmıştır ve %55.0'ının iki veya daha fazla çocuğu vardır. Doğumların %42.1'i normal doğumdur. Bebeklerin %46.4'ü kız, %53.6'sı erkektir; yaş ortalaması 11.3 ± 7.3 aydır. Doğumda boy ortalamaları 50.1 ± 2.5 cm (37.0-57.0), ağırlık ortalamaları 3236.4 ± 564.6 (900.0-4900.0) gramdır. Doğumların hepsi hastanede gerçekleşmiştir. Annelerin %99.3'ünün gebelik süresince takibi yapılmış, %65.0'i doğum öncesi, %66.4'ü doğum sonrası anne sütü ve yararları hakkında hekim (%19.4) veya aile sağlığı elemanı (%76.3) tarafından bilgilendirilmiştir.

Annelerin %96.4'ü en az bir kez anne sütü, %95.7'si kolostrum vermiştir. %59.3'ü ilk yarım saatte, %79.3'ü ilk bir saat içinde emzirmeye başlamıştır. Doğumdan sonra ilk verilen besin %87.9 anne sütü, %7.8 mamadır. %67.1'i bebeklerini halen emzirmektedir. Gündüz ve gece emzirme sayılarının ortalamaları sırasıyla; 10.9 ± 5.7 ve 4.7 ± 2.3 'tür. Ortalama emzirme süresi 8.5 ± 6.2 aydır. Ek gıdaya başlama ortalama 4.8 ± 2.0 aydır ve ek gıda olarak bebeklerin %72.3'ü süt ve süt ürünleri, %62.2'si meyve ve sebze püreleri, %50.4'ü unlu nişastalı yiyecekler, %50.4'ü hazır mama, %50.0'ı et-yumurta-kuru baklagil almaktadır. Bebeklerin %56.4'ü ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenirken %16,5'ine yaşamlarının ilk yılında inek sütü verilmiştir (Tablo 2).

Annelerin %95.0'i emzirmenin anne ile bebek arasındaki bağı güçlendirdiğini, %83.5'i emzirmenin anneye faydalı olduğunu, %87.1'i ilk altı ay su verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Anneler ortanca 6 ay (min 1-max 72 ay) emzirmenin yeterli olduğunu söylemektedir. Bebeklerin aynaya göre anne sütü alımı ve ek gıdaya geçiş durumları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Bu çalışmaya göre bebeklerin ilk altı ay sadece anne sütü alması ile annenin eğitim durumu ($p=0.008$), babanın eğitim durumu ($p=0.008$) ve babanın işi ($p=0.010$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (Tablo 4). Ortaokul ve üzeri eğitim alan ebeveynler ilkökul ve altı eğitim alanlara göre ve baba mesleği üst sosyal sınıfta yer alanlar, alt sosyal sınıfta yer alanlara göre daha fazla oranda ilk altı ay sadece anne sütü vermiştir. Anne yaşı, anne mesleği, ailenin sağlık güvencesi, gelir algısı, aile tipi, göç durumu, göç edilen bölge, annenin kronik hastalık varlığı, ilk gebelik yaşı, doğum şekli, bebeğin cinsiyeti, doğum öncesi ve sonrası süt bilgisi alma ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 1. Araştırmaya alınan annelerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı

Özellik		Sayı	%
Anne Eğitimi	Eğitim almamış	18	12.8
	İlkokul-ortaokul	56	40.1
	Lise-yüksekokul-üniversite	66	47.1
Annenin çalışma durumu	Çalışmıyor-ev hanımı	114	81.5
	Çalışıyor	26	18.5
Baba eğitimi	Eğitim almamış	8	5.7
	İlkokul-ortaokul	55	39.3
	Lise-yüksekokul-üniversite	77	55.0
Baba mesleği	Alt sosyal sınıf	104	74.3
	Üst sosyal sınıf	36	25.7
Gelir algısı	Gelir giderden fazla	7	5.0
	Gelir gidere eşit	99	70.7
	Gelir giderden az	34	24.3
Aile tipi	Geniş aile	19	13.6
	Çekirdek aile	120	85.7
	Parçalanmış aile	1	0.7
Göç durumu	Evet	57	40.7
	Hayır	83	59.3
Göç edilen bölge	Doğu	28	49.1
	Batı	17	29.8
	Diğer	12	21.1
Annenin kronik hastalığı	Evet	12	8.6
	Hayır	128	91.4
Annenin sigara kullanımı	Evet	12	9.3
	Hayır	127	90.7
Toplam		140	100.0

*Üst sosyal sınıf: işveren, yüksek eğitimli kendi hesabına çalışan, yüksek eğitimli ücretli, memur/büro çalışanı
Alt sosyal sınıf: küçük esnaf /sanatkar, iş buldukça çalışan, sanayi işçisi(mavi yakalı), niteliksiz işlerde çalışan

Tablo 2. Bebeklerin anne sütü alımı ve beslenme öyküsü

Özellik		Sayı	%
En az bir kez anne sütü verme	Evet	135	96.4
	Hayır	5	3.6
Doğumdan sonra verilen ilk besin	Anne sütü	123	87.9
	Mama	11	7.8
	Diğer	6	4.3
Doğumdan sonra emzirmeye başlama süresi*	İlk yarım saat	83	59.3
	½-1 saat arası	28	20.0
	1.ve 2. saat arası	14	10.0
	2 saatten sonra	10	10.7
Kolostrum verme durumu	Evet	134	95.7
	Hayır	6	4.3
Halen anne sütü alımı	Evet	94	67.1
	Hayır	46	32.9
Emzirme süresi/ay (ort±ss)		8.5±6.2	
Gündüz emzirme sayısı (ort±ss)		10.9±5.7	
Gece emzirme sayısı (ort±ss)		4.7±2.3	
Ek gıda baslama ayı**	Altı aydan önce	48	44.4
	Altı ay ve sonra	60	55.6
Ek gıda olarak verilen besin***	Süt-süt ürünleri	86	61.4
	Meyve-sebze püreleri	74	52.8
	Et-yumurta-kuru baklagil	59	42.1
	Unlu-niştastalı yiyecekler	60	42.8
	Hazır mama	60	42.8
	Hepsi	34	24.2
İlk altı ay sadece anne sütü****	Evet	57	56.4
	Hayır	44	43.6
Bir yaşından önce inek sütü	Evet	23	16.5
	Hayır	117	83.5

*emzirilen bebekler arasında **ek gıdaya geçilen bebekler arasında ***birden fazla seçenek işaretlendi ****altı aydan küçük bebekler çıkarılmıştır (n=101)

Tablo 3. Bebeklerin ayına göre anne sütü alımı ve ek gıdaya geçiş durumu

Çocuğun yaşı (ay)	Emzirilmeyen %	Sadece anne sütü %	Hazır mama %	Süt-süt ürünleri %	Et yumurta Kuru baklagil %	Meyve sebze püreleri %	Unlu nişastalı yiyecekler %
0-2	14.3	64.3	30.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3-5	16.0	64.0	46.2	38.5	7.7	38.5	15.4
6-7	17.6	52.9	46.2	69.2	25.0	53.8	30.8
8-9	20.0	60.0	40.0	90.0	60.0	50.0	60.0
10-11	25.0	41.7	41.7	91.7	66.7	66.7	66.7
12-15	42.1	57.9	78.9	78.9	78.9	78.9	78.9
16-19	46.7	80.0	46.7	86.7	60.0	73.3	80.0
20-24	33.1	51.9	53.8	88.5	65.4	84.6	50.0

Bu çalışmada ilk bir saat içinde emzirmeye başlama ile doğum şekli arasında anlamlı bir fark bulunurken; bebeğin cinsiyeti, aile tipi, annenin yaşı, eğitimi, ilk gebelik yaşı ve annenin doğum öncesi ve sonrası emzirme ile ilgili bilgi alması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Normal doğum yapan anneler sezaryen doğum yapan annelere göre bebeklerini daha erken emzirmeye başlamıştır ($p=0.02$). Normal doğum yapan annelerin %88.1'i ilk bir saat içinde emzirmeye başlarken, sezaryen doğum annelerin %72.8'i ilk bir saat içinde emzirmeye başlayabilmiştir.

Ortanca emzirme süresi ile; annenin yaşı ($p=0.036$), bebeğin ilk 6 ay alt solunum yolu enfeksiyonu (ASYE) geçirmesi

($p=0.021$) ve çocuklar arasındaki yaş farkı ($p=0.013$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (Tablo 4). Yaşı otuzdan büyük olan annelerin ortanca emzirme süresi otuzdan küçük olan annelere göre, ilk 6 ay ASYE geçiren bebeklerin geçirmeyenlere göre ve çocukları arasında iki yıldan fazla yaş farkı olan annelerin iki yıldan daha az yaş farkı olanlara göre ortanca emzirme veya emzirilme süreleri istatistiki açıdan anlamlı olarak daha fazladır. Ortanca emzirme süresi ile annenin eğitimi, çalışma durumu, doğum şekli, kronik hastalık varlığı, ilk gebelik yaşı, gelir algısı, doğum öncesi ve sonrası annenin anne sütü hakkında bilgi alması, ailenin göç durumu ve göç yeri ile bebeğin cinsiyeti arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Tablo 4. Bağımlı değişkenlerin anlamlı çıkan özelliklerle ilişkisi

İlk altı ay sadece anne sütü alma#						
Özellik		Evet		Hayır		p
		Sayı	%	Sayı	%	
Annenin eğitim durumu	İlkokul ve altı	15	39.5	23	60.5	0.008*
	Ortaokul ve üstü	42	66.7	21	33.3	
Babanın eğitim durumu	İlkokul ve altı	14	38.9	22	61.1	0.008*
	Ortaokul ve üstü	43	66.2	22	33.8	
Babanın işi	Alt sosyal sınıf	38	49.4	39	50.6	0.010*
	Üst sosyal sınıf	19	79.2	5	20.8	
Emzirme süresi						
Özellik		Ortanca (min-max) (ay)				p
Annenin yaşı	30 yaş ve altı	6.0 (0-24)				0.036**
	30 yaş üstü	8.0 (0-24)				
Bebğin ilk altı ay ASYE geçirme durumu	Evet	12.0 (1-22)				0.021**
	Hayır	6.0 (0-24)				
Çocuklar arasındaki yaş farkı	2 yıl altı	8.5 (5-18)				0.013***
	2 yıl üstü	12.0 (2-24)				
	Tek çocuk	7.75 (1-22)				

6 aydan küçük bebekler çıkarılmıştır (n=101) *kikare p<0.05 **Mann Whitney U p<0.05 ***Kruskal-Wallis p<0.05

Tartışma

Çalışmada annelerin %96.4'ü hayatlarında en az bir kez anne sütü verdiklerini belirtmişlerdir. Bu oran TNSA 2013'te %96.0⁹, Yıldız ve ark.'larının 2006 yılında Ankara il merkezinde yaptıkları çalışmada %100.0¹³, Yetim ve ark.'larının Iğdır merkezinde 2012 yılında yaptıkları çalışmada ise %99.5'tir.¹⁴ Bu bulgu TNSA 2013 ve diğer çalışmalarla uyumlu olup annelerin tamamına yakınının bebeklerini anne sütü ile en az bir kez beslediklerini göstermektedir. İlk altı ay boyunca sadece anne sütü ile beslenen bebekler tüm besin ve sıvı ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Çalışmada ilk altı ay sadece anne sütü verilen çocuk yüzdesi 56.4'tür. Bu oran TNSA 2013'te %30.1⁹, Kondolot ve ark.'larının 2008 yılında yaptıkları çalışmada %61.9¹⁵, Bolat ve ark.'larının 2009 yılında İstanbul'da yaptıkları çalışmada %52.8¹⁶ bulunmuştur. İlk altı ay sadece anne sütü verme oranı Türkiye ortalamasından yüksek ancak diğer çalışmalarla uyumlu bulunmuştur. Bunun nedeni lise ve üzeri eğitim alan annelerin TNSA 2013'e nazaran bu çalışmada ve diğer çalışmalarda fazla olması olabilir. Çalışmada ilk altı ay sadece anne sütü alma; anne eğitimi, baba eğitimi ve babanın sosyal statüsü ile anlamlı olarak ilişkilidir. Çalışma bulgularını destekler nitelikte gelişmiş ülkelerde anne eğitim düzeyi yükseldikçe ilk 6 ay sadece anne sütü verme oranlarının arttığını gösteren çalışmalar vardır. Lande ve ark.'larının Norveç'te yaptığı bir çalışmada yüksek eğitilmiş annelerin (%89.0) düşük eğitim seviyeli annelere (%64.0) göre daha fazla oranda ilk altı ay sadece anne sütü verdiği saptanmıştır.¹⁷ Kopenhag çalışma grubu tarafından dokuz yıldan az eğitim alan annelerde ilk altı ay sadece anne sütü ile besleme oranı %29.0 bulunurken, 12 yıl ve üzeri eğitim alan annelerde bu oran %79.0 olarak bulunmuştur.¹⁸ Kutlu ve ark.'larının 2003 yılında yaptıkları çalışmada ve Bolat ve ark.'larının çalışmasında anne eğitimi ile ilk 6 ay sadece anne sütü verme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Kanada'da yapılan bir çalışmada annenin eğitim seviyesinin yüksekliğinin ilk 6 ay sadece anne sütü vermede tek etkili sosyodemografik değişken olduğu saptanmıştır.²⁰ Ülkemizde

özellikle sosyoekonomik düzeyin düşük olduğu bölgelerde doğum öncesi ve doğum sonrası bakım sırasında emzirme eğitimi verilen annelerin eğitim düzeylerinin göz önünde bulundurularak bu eğitimlerin sürdürülmesi ile ilk 6 ay sadece anne sütü alımının arttırılacağı düşünülmektedir.

Çocukları iki yaşına kadar emzirmek ve ilk 6 ay sadece anne sütü vermek kadar, doğum sonrasında mümkün olan en kısa sürede emzirmeye başlamak da önemlidir. Bebeği doğumdan sonraki ilk 1 saat içinde (hatta doğum salonunda) emzirmek bebekte hipotermiyi engeller, metabolik adaptasyonu hızlandırır, bebeğin ağlama süresini kısaltır ve emzirme başarısını arttırır. Ayrıca anne ile bebek arasındaki bağlanmayı pekiştirir.²¹ Çalışmada ilk bir saat içinde emzirilen bebek yüzdesi 79.3'dür. Bu oran TNSA 2013'te⁹ %49.9, Eker ve arkadaşının²² çalışmasında %69.6, Kayseri'de Gün ve ark.'larının²³ yaptığı çalışmada %80.5, Yıldız ve ark.'larının¹³ çalışmasında %76.0, Bolat ve ark.'larının¹⁶ çalışmasında %56.9, Yetim ve ark.'larının¹⁴ çalışmasında %70.4 bulunmuştur. Bu çalışmada ve farklı illerde yapılan çalışmalarda ilk bir saat içinde emzirmeye başlama yüzdeleri TNSA 2013'e göre fazladır. Bunun emzirmeye başlanması ile ilgili bölgesel olarak farklı geleneksel yaklaşımlardan kaynaklandığını ve daha sonraki çalışmalarda niteliksel araştırma yöntemleriyle bu farklılıkların ortaya çıkarılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Çalışmada ilk bir saat içinde emzirmeye başlama ile doğum şekli arasında anlamlı bir fark bulunurken; bebeğin cinsiyeti, aile tipi, annenin yaşı, eğitimi, ilk gebelik yaşı ve annenin doğum öncesi ve sonrası emzirme ile ilgili bilgi alması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Normal doğum yapan anneler sezaryen doğum yapan annelere göre bebeklerini daha erken emzirmeye başlamıştır ($p=0.02$). Eker ve Yurdakul'un, Akyüz ve ark.'larının, Kaya ve Pirinçi'nin yaptığı çalışmada da bu çalışmayla uyumlu olarak doğum şekli ile emzirme süreleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Normal doğum yapan anneler, sezaryen ile doğum yapan annelere göre bebeklerini ilk saatlerde daha yüksek oranda

emzirmişlerdir.^{22,24,25} Sezaryen doğum yapan annelerin ağrısının daha fazla olmasının ve bebeği emzirme pozisyonunda tutmalarının zor olmasının bu duruma sebep olduğu düşünülebilir. Bu dönemde anneler emzirme konusunda desteklenmelidir.

Bu çalışmanın sonucundan farklı olarak Kaya ve Pirinççi, Açık ve ark.'ları da yaptıkları çalışmalarda annenin eğitim düzeyi arttıkça ilk bir saat içinde emzirme oranının da arttığını söylemişlerdir.^{25,26} TNSA 2013 verilerine göre de okuryazar olmayan ya da okuryazar olup da herhangi bir okul bitirmemiş olan kadınların %39,8'i, ilköğretim mezunlarının %50,8'i, ortaokul mezunlarının %53,2'si ve lise ve üzeri eğitim alanların %53,8'i bebeklerini ilk bir saat içinde emzirdiklerini belirtmişlerdir.⁹ Bolat ve arkadaşları ortaokul ve üzeri eğitimi olan, gebelik öncesi emzirme eğitimi alan, normal doğum yapan annelerin ilk bir saat içinde emzirmeye başlamaları arasında anlamlı ilişki saptarken; anne yaşı, aile tipi ve çocuk sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptayamamışlardır.¹⁶

Açık ve ark.'ları²⁶, Eker ve Yurdakul²², Çetin ve ark.'ları²⁷ yapmış oldukları çalışmalarda bu çalışmanın sonucuyla uyumlu olarak bebeğin cinsiyeti ile anne sütüne başlama zamanı arasında bir ilişki saptamamışlardır.

Bu çalışmada ortalama emzirme süresi 8.5±6.2 aydır. Gün ve ark.²³'lerinin yaptığı çalışmada 11.0±4.4 ay, Kutlu ve ark.¹⁹'lerinin çalışmasında 10.6±5.7 ay, Ünsal ve ark.²⁸'lerinin çalışmasında 8.5±5.9 ay, Açık ve ark.'larının yaptığı çalışmada 10.4±6.4 aydır.²⁶ Bu sonuç 24 aya kadar olan bebeklerle yapılan çalışmalarla uyumludur ancak 36 veya 72 aya kadar olan bebekler alınarak yapılan çalışmalara göre ortalama emzirme süresi daha az bulunmuştur. Bu beklenen bir durumdur. Çalışmada; yaşı otuzdan büyük olan annelerin ortanca emzirme süresi otuzdan küçük olan annelere göre, ilk altı ay ASYE geçiren bebeklerin geçirmeyenlere göre ve çocukları arasında iki yıldan fazla yaş farkı olan annelerin iki yıldan daha az yaş farkı olanlara göre ortanca emzirme veya emzirilme süreleri istatistiki açıdan anlamlı olarak daha fazladır.

Bebeklere erken yaşta ek gıdaların verilmeye başlanması ve özellikle biberon kullanımı, hem anne sütünün bağırsak mukozasını koruyucu etkisinden bebeği mahrum bırakmakta hem de Türkiye için bebek ölümlerine yol açan nedenlerden biri olan bağırsak enfeksiyonları riskini arttırmaktadır.^{29,30} Bu çalışmada annelerin ek gıdaya başlama ayı ortalama 4.8±2.0'dir. Yıldız ve ark.'larının çalışmasında da bu çalışmaya benzer olarak ortalama 4.8±2.0 aylıktır.¹³ Altı aydan önce ek gıda verilen bebek yüzdesi 44.4'tür. Bu oran TNSA 2008'de¹⁰ %8.0 iken, TNSA 2013'te⁹ %12.0, Yetim ve ark.'larının¹⁴ çalışmasında %22.0, Kaya ve Pirinççi'nin²⁵ çalışmasında %27.5, Yıldız ve ark.'larının¹³ çalışmasında %26.4 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada altı aydan önce ek gıda verilen bebek yüzdesi diğer çalışmalara göre yüksek bulunmuştur. Ek gıda olarak en fazla verilen besinler sırasıyla süt ve süt ürünleri, meyve-sebze püreleri, unlu-niştastalı yiyecekler, hazır mama ve et-yumurta-kurubaklagildir.

Emzirme araştırma bölgesinde yaygın bir uygulama olmasına rağmen ilk 6 ayda sadece anne sütü ile besleme alışkanlığı yeterli düzeyde değildir ve ek besine erken başladığı gözlenmiştir. Çalışma bulgularımız annelerin emzirmeyi sürdürme ve ek gıdaya geçme konusunda bilgi gereksinimleri olduğunu düşündürmektedir. Bölgemizde yürütülen emzirme eğitimleri annenin emzirmeye karar verme, emzirmeye başlama ve devam ettirme davranışı kazanabilecekleri, ek gıdaya geçiş konusunda uygun zamanı gerçekleştirebilecekleri şekilde yeniden gözden geçirilmeli ve bu konuda aile sağlığı elemanlarına hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.

Çıkar çatışması:

Herhangi bir çıkar çatışması veya anlaşmazlık bulunmamaktadır.

'Manisa'da Yarı-Kentsel Bir Bölgede 0-24 Ay Çocuklarda Anne Sütü Alma Durumu ve Beslenme Alışkanlıkları başlıklı makalemiz ile ilgili olarak; Çalışma için aynı katkı veya parasal destek alınmamıştır.

Kaynaklar

1. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. Anne Sütü. Ankara: Klasmat Matbaacılık , 2008.
2. Coşkun T. Anne sütü ile beslenme. Katkı Pediatri Dergisi 2003; 2: 163-183.
3. Work Group on breastfeeding. Breastfeeding and the use of human milk. Pediatrics 1997; 100: 1035-1039.
4. Ball TM, Bennett DM. The economic impact of breastfeeding. Pediatr Clin North Am 2001; 48: 253-262.
5. World Health Organization. Global Strategy for Infant and Young Child Feeding. Geneva: 55th World Health Assembly,2002.Erişim adresi: http://www.who.int/nutrition/publications/gi_infant_feeding_text_eng.pdf . Erişim tarihi:25.01.2017.
6. Coşkun T.Anne sütü ile beslenme. In: Edited by Tunçbilek E. Çocuk Sağlığı Temel Bilgiler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınevi, 1995, p:19-46.
7. UNICEF. The State of the World's Children. Oxfordshire: Oxford University Press, 2008.
8. Jones G, Steketee RW, Black RE, Bhutta AZ, Morris SS. How many child deaths can we prevent this year? Lancet 2003;362:65-71.
9. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması.Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık,2014.
10. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması.Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık,2009.
11. Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Manisa Nüfus ve Sağlık Araştırması 2005. Manisa:Manisa İl Sağlık Müdürlüğü,2007.
12. Boratav K. Sınıfların ve grupların sosyoekonomik nitelikleri. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2004.
13. Yıldız A, Baran E, Akdur R, Ocaktan E, Kanyılmaz O. Bir Sağlık Ocağı Bölgesinde 0-11 Aylık Bebekleri Olan Annelerin Emzirme Durumları ve Etkileyen Faktörler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2008, 61(2).
14. Yetim A, Yetim Ç, Devocioğlu E. Iğdır'da Annelerin Süt Çocuğu Beslenmesi Konusundaki Bilgi ve Davranışları. J Curr Pediatr 2015;13:7-12.
15. Kondolot M, Yalçın S.S, Yurdakök K. Sadece anne sütü alım durumuna etki eden faktörler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2009; 52: 122-127.
16. Bolat F, Uslu S, Bolat G ve ark. İlk Altı Ayda Anne Sütü ile Beslenmeye Etki Eden Faktörler. Çocuk Dergisi 2011; 11(1):5-13.
17. Lande B, Andersen LF, Baerug A et al. Infant feeding practices and associated factors in the first six months of life: the Norwegian infant nutrition survey. Acta Paediatr 2003;92:152-161.
18. Michaelsen KF, Larsen PS, Thomsen BL, Samuelson G. The Copenhagen cohort study on infant nutrition and growth: duration of breast feeding and influencing factors. Acta Paediatr 1994;83:565-571.
19. Kutlu R, Marakoğlu K. Evaluation of initiating, continuing and weaning time of breastfeeding. Marmara Medical Journal 2006;19:121-126.
20. Al-Sahab B, Lanes A, Feldman M, Tamim H. Prevalence and predictors of 6-month exclusive breastfeeding among Canadian women: a national survey. BMC Pediatr 2010;10:20.

21. Moore ER, Anderson GC, Bergman N. Early skin-to-skin contact for mothers and their healthy newborn infants. *Cochrane Database Syst Rev* 2007;18:CD003519.
22. Eker A, Yurdakul M. Annelerin Bebek Beslenmesi ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Sted* 2006;15(9):158-163.
23. Gün İ, Yılmaz M, Şahin H ve ark. Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0-36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2009; 52: 176-182.
24. Akyüz A, Kaya T, Şenel N. Annenin Emzirme Davranışının ve Emzirmeyi Etkileyen Durumların Belirlenmesi. *Kor Hek* 2007; 6 (5): 331-335.
25. Kaya D, Pirinççi E. 0-24 Aylık Bebeği Olan Annelerin Anne Sütü ve Emzirme ile İlgili Bilgi,Tutum ve Uygulamaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2009;8(6): 479-484.
26. Açık Y, Dinç E, Benli S, Tokdemir M. Elazığ İlinde Yaşayan 0-2 Yaş Grubu Çocuğu Olan Kadınların Bebek Beslenmesi ve Anne Sütü Konusundaki Bilgi, Tutum ve Uygulamaları. *T Klin J Pediatr* 1999, 8:53-62.
27. Çetin F, Günes G, Karaoğlu L, Üstün Y. Turgut Özal Tıp Merkezinde Doğum Yapan Annelerin Doğum Öncesi Bakım Alma Ve Emzirmeye Baslama Durumları Ve Etkileyen Faktörler. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2005; 12 (4): 247-252.
28. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2005;48(3): 226-233.
29. Buckley KM, Charles GE. Benefits and challenges of transitioning preterm infants to at-breast feedings. *Int Breastfeed J* 2006; 31: 1-13.
30. Narayanan I, Prakash K, Gujral VV. The value of human milk in the prevention of infections in the high-risk low-birth-weight infant. *J Pediatr* 1981;99:496-498.